

VITA ET PASSIO CONRADI ARCHIEPISCOPI AUCTORE THEODERICO.

Vitam Conradi, qui a. 1066 archiepiscopus Treverensis a rege Heinrico quarto promotus, sed a Treverensibus antequam urbem ingrederetur occisus est, monachus scripsit Theolegiensis, Theodericus nomine. Corpus enim viri mox inter martyres Ecclesiae relati Theodericus episcopus Virdunensis in Theolegiense monasterium (Tholey) transferendum curavit, ubi postea miracula ad sepulcrum ejus facta dicebantur. Haec et ipsa passionis series ne hominum memoria interciderent abbas et fratres monasterii cavere voluerunt; quorum jussu (540) Theodericus ea scripsit, nec non Conradi Vitam paucis exponere suum esse duxit. Sed de hac nihil certi compertum habuit ideoque pauca tantum eaque leviora calamo tradidit. Ipse enim peregrinus (541) post a. 1066 demum Theolegiense monasterium ingressus esse videtur (542), ibique post a. 1073 (543) hoc suscepit opus, fratrum relatione quidem adjutus (544), sed accuratior rerum notitia, imo linguae Germanicae cognitione (545) destitutus. Sermone utitur initio praesertim tumidiore, Scripturae sacrae locis nimis exornato, miracula vero quae ipse viderat simplicius exponit. Theodericum episcopum, cui librum inscripsit, laudibus extollit, sed in Gregorium VII papam, quem ille inimicum habuit (546), valde hostili animo praeditus est (547). Nihilominus medio aevo plures rerum scriptores hunc secuti sunt auctorem, non solum Sigebertus Gemblacensis (548), et ipse Gregorio infensus, sed etiam alter Gestorum Treverensium scriptor (549) ecclesiasticae parti addictus.

Vitae edendae fuerunt subsidia :

1) *Codex Treverensis N. 1384 (CXVI), mbr. 4, olim S. Martini, pluribus constat partibus, ubi tertio loco etiam haec Vita integra et diligenter s. XIII scripta legitur (550).*

1^a) *Codex Vindobonensis N. 541 (Hist. eccl. III) s. XII—XIII. 4. eandem Vitam continet f. 1—4, una cum miraculis f. 5 sqq. Haec tantum V. Cl. Chmel enotavit.*

1^b) *Codex S. Maximini Treverensis, ab Henschenio laudatus, his similis fuit, sed prologo caruit.*

2) *Codex Parisiensis Suppl. Lat. N. 870, fol. min., f. 78'—81'. hanc Vitam sine prologo manu s. XIII scriptam continet (v. Archiv. VIII, p. 311).*

3) *Henschenius primus Theoderici opus edidit (Act. SS. Jun. I, p. 127), ex pervetusto ut dicit codice, ipsi donato (3^a), qui vero prologum omiserat, genuinum textum non uno loco mutaverat et ultimam praesertim partem multis interpolationibus auxerat. Vidit editor etiam codicem S. Maximini et alterum a Wilthemio descriptum, qui nunc Bruxellis asservatur (Arch. VIII, p. 503), nec non compendium quod subministravit codex Carthusiae Coloniensis. Ex hac editione Hontheimius sumpsit quae in scriptorum Treverensium collectionem recepit (Prodr. I, p. 670).*

Summa ³⁸⁷⁰ cum veneratione excolendo Domini A exercituum angelo ³⁸⁷¹ Deoderico, advena ejusdem nominis, minimus cuculligeri agminis, inestimabiles divicias Dei gloriae supereminens. Sit benedictum nomen Domini altissimi, cujus vos, o presulum decus, juramento impoenitenti aeternaliter decore aeterni estis decoratus sacerdotii, non impar utique Melchisedech Dei filio assimilati, immo consimilis eique coequalis secundum ordinem pontificalis officii. Quia enim semper decorem dilexisti domus Domini, non inmerito effici meruistis sacrarium Spiritus sancti; cujus unctio docet vos de ³⁸⁷² omnibus, qualiter sublimibus se aequiperare et infimis vestra sublimitas norit condescendere. Inde est, pater sanctissime, quod opprobrium ego hominum et abjectio plebis ausum sumpsisti vestrae innotesci ³⁸⁷³ eelsitudini, et insulsum hoc et agreste vulmentum a sale vestrae nulli modernorum compa-

rabili scientiae offerre condiri, et ab auctoritate, si placet, roborari, si displicet, cassari. In quantum unum cum Deo estis, sapientia nobis et justitia ab ipso factus estis. Sapientia, ut insipientiam corrigatis; justitia, ut aequa lance ³⁸⁷⁴ justa et injusta pensetis; ut ait philosophus Plato, beatas res publicas fore, si has vel studiosi regerent sapientiae, vel earum rectores studere contigisset sapientiae; qualium vos unum non adulatio, cui nescimus deservire, sed ipsa fateri docet veritas, quam nostri est ordinis corde et ore proferre. Inter hos, qui pro posse suo diversas in tabernaculo Dei offerunt species munerum, non vacua manu apparere ³⁸⁷⁵ conatus sum. Arbitratus etiam vobis ³⁸⁷⁶ praestare obsequium, si non diucius paterer oblitteratum, B illius Mantuani comici ³⁸⁷⁷ stilo dignum, martyrem vestrum. Vestrum, inquam, vestrum, quia omnis gloriae, quam habet in terris, vos Dei cooperator

VARIAE LECTIONES.

³⁸⁷⁰ Cum summa 3. *Præfatio* deest 1^b. 2. 3^a. ³⁸⁷¹ angelorum 3. ³⁸⁷² præ 3. ³⁸⁷³ ignotesci 1. ³⁸⁷⁴ equilance 1. ³⁸⁷⁵ aparere 1. ³⁸⁷⁶ nobis 1. ³⁸⁷⁷ concini 3.

NOTÆ.

(540) *Aboatis fratrumque constrictus imperio, præf.*

(541) *Advenam se bis dicit præf.*

(542) *Cum me noviter desolatum est destitutum — in sui dignati sunt collegium aggregare, præf. De Sancti passione et translatione nusquam ita loquitur, ut hæc ipse vidisse dicendus sit.*

(543) *C. 4, 8. Ante a. 1090, quo Theodericus episcopus obiit. Cf. c. 8, ubi Folcardus miles vivus dicitur.*

(544) *C. 1. 7.*

(545) *Præf. an.*

(546) *Cf. Gesta Trever. addit. c. 11 sqq. et Laurentii Leod. Gesta epp. Virdun.*

(547) *C. 4.*

(548) *Cf. Hirsch de Sigeberto p. 113, qui hac de re dubitavit, et Bethmann SS. VI, p. 361, n. 36.*

(549) *C. 9.*

(550) *Initio voluminis Conradi et Simeonis imagines habentur, illa hac inscriptione notata :*

*Ter stetit is sanus de montis vertice trusus,
Jungitur acceptus et sanctis ense peremptus.*

estis, vestraeque ascribitur caritati, quod saltem sedem habet sepulcri in episcopatu ³⁸⁷⁸ olim commissio sibi. Egi ³⁸⁷⁹ hoc non aliquo supercilio, sed abbatis ³⁸⁸⁰ et fratrum constrictus imperio; quibus etiam ultra vires debitor sum in omnibus parere, cum me noviter desolatum et destitutum pro Christi nomine et respectu regulæ in sui dignati sunt collegium aggregare. Igitur, o et præsidium et dulce decus nostrum (Hor. *Carm.* I, 1, 2,) — qui et in katalogo sanctæ Viridunensis ecclesiæ pontificum per decalogi observantiam et angelicam in terris vitam in æternæ quietis et libertatis filiorum Dei jubileo divinæ remunerationis denarium et ultimo die bravium octo suspiratis beatitudinum —, hoc munusculum spirituale vestri advenæ æquivoci gratanter suscipite; et quia in mystico rationali pectoris vestri mirifice fulget doctrina et veritas, secundum datam vobis a Deo sapientiam spiritualia spiritualibus comparando discutite, et ubi quantis vigiliis et sudore hoc nobis constiterit perpenderitis, si non est obliterandum, superflua recidite, hiantia supplete, minus lucentia clarificate, incompta comite; ac si magis hoc idoneum judicatis tineas quam mentes pascere, aliud tantæ sanctitatis viri ³⁸⁸¹ meritis condignum opus dignemini procudere; quia nona magnopere super insumpto inani labore dolemus, si sub tam justo et incorrupto iudice causam perdimus, si pretiosa pro vilibus, si pro cocti lateris munere mundum aurum recipimus.

Merito omnium sententia reprehensibilis iudicatur, cujus inertia non habetur, quod habitum honori et utilitati prodesset plurimorum. Unde et nequam servus ille divino ³⁸⁸² examine dominica gratia privatus ³⁸⁸³, qui talentum sibi commissum maluit terra occultare, quam eo ad lucrum datum conservis prodesse, tum dominicis usibus deservire. At nos cum habeamus in promptu inde torpendo similiter iram, unde rursus operando

A mereri valeamus gratiam; si ille dignetur adesse, sine quo nichil possumus facere, a quo est omnis sapientia et omne donum perfectum, qui disertas fecit linguas infantium et cum voluit animal brutum fecit facundum; si, inquam, ille apertum os nostrum dignetur [implere, et suum, qui ubi vult et quando vult spirat, Spiritum cordi nostro inspirare: optamus non pigrum servum male ociando imitari, sed potius aliquantulum nos exercitando cum æmulari, qui duplicatum in negotio talentum suo ³⁸⁸⁴ domino retulit et bonum gradum adquisivit et majora adipisci promeruit. Ad hoc etiam sapientissimus ecclesiastes, omnium saluti consulens, quasi uni loquens, in uno omnes hortatur dicens: « Quodcumque valet manus tua agere, instanter operare, quia nec opus nec ratio nec scientia erit apud inferos, quo tu properas (*Ec.* ix, 10). » Quo ne umquam nos contingat properare, beati Cuonradi patroni nostri succurramur interventione; ad cuius laudem et honorem posteris laboramus mittere, qualiter martyrii passione coronavit eum Dominus gloria et honore; ubi lector cupidus novorum non requirat faleras verborum, quia vulgari et aperto sermone ex industria quæ scribimus studuimus reddere lucida et aperta; interdum et — quod non erubescimus fateri — interveniente inperitia, consimilibus nobis idiotis condescendit latinitas inculta et inpolita. Sed de nominis ejus varietate primo congruum videtur multis dissidentibus satisfacere, si non et ipsi tene remur eadem scrupuli dubietate (551). Alii enim cum Cuonrandum nominant, alii, et præcipue sui patriotæ et consanguinei, Cuononem appellant, alii utriusque nominis quasi binomium fuisse autumant. Nos vero diversorum opinioni cedentes Deique illud noticiæ relinquentes, dum cujuscumque sit nominis non diffidimus scriptum in cælis, tandem in nomine Domini aggrediamur textum narrationis.

INCIPIT VITA ET PASSIO.

1. Beatus martyr Cuonradus ³⁸⁸⁵, ex nobili prosapia oriundus extitit, ex Suevia oppido ³⁸⁸⁶ Pulinga (552), patre Eilolfo ³⁸⁸⁷, matre Hazzecha ³⁸⁸⁸. Qui cum essent secundum seculi dignitatem non infimi, rebus et divitiis opulenti et amplissimis prædiis dilatati, in hoc dabatur intelligi, quod hic eorum filius vas dilectionis ³⁸⁸⁹ esset futurus, quia non ad ipsa sæcularia, quæ licet temporaliter, tamen libere, utpote tantorum patrimoniorum heres, uti potuisset, sed ad ecclesiastica divina prædestinatione deputatus est; tamquam ipsis parentibus

D ejus a Domino disceretur: *Ego sum pars hereditatis ejus* (*Psal.* xv. 5). Itaque datur ³⁸⁹⁰ sanctæ litterarum doctrinæ prima ætas illa; quo plus crepitantibus sub ferulis flebat, eo amplius de die in diem ibat de virtute in virtutem ³⁸⁹¹, visurus quandoque ³⁸⁹² Deum deorum in Syon cælestem. Cujus etiam mensuræ philosophia mater se aliquando cohibebat, huncque suis laribus obversantem ³⁸⁹³ lacte et alimentis usque ad virilis animi robur enutrire gestiebat. Quem Dei gratia ita redidit sapientem, ut de his minime esset de quibus dicitur: *Ubi scriba, ubi*

VARIAE LECTIONES.

³⁸⁷⁸ episcopatu 1. ³⁸⁷⁹ Ego h. n. a. s. sectabor, sed 3. ³⁸⁸⁰ a. et desunt 3. ³⁸⁸¹ hæc in 3. mire corrupta sunt: caute sectantes vestris. ³⁸⁸² divine corr. divino 1. ³⁸⁸³ privatus 1. ³⁸⁸⁴ cum. 1. ³⁸⁸⁵ conradus 2. 3. qui et cuno addit 3. ³⁸⁸⁶ opido 1. ³⁸⁸⁷ eibolfo 2. eylolfo 3. ³⁸⁸⁸ exizecha 2. azecha 3. ³⁸⁸⁹ electionis 2. ³⁸⁹⁰ datus 1. a genitoribus add. 3. ³⁸⁹¹ cum processu ætatis ad incrementum probitatis add. 3. ³⁸⁹² qm 2. deest 3. ³⁸⁹³ observantem 2.

NOTÆ.

(551) Auctorem peregrinum hæc aperte demonstrant,

(552) Pfullingen; cf. Stalin *Hist. Wirtemb.* I, p. 566.

sapiens, ubi conquisitor hujus seculi? nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? (I Cor. I, 20.) sed ex his quos docet apostolus, dicens: *Volo vos sapientes quidem esse in bono, simplices autem* ³⁸⁹⁴ *in malo (Rom. XVI, 19).* Inde bivium Pythagoræ ingressus, sinistram ramum cavens, dextro incedens; cum matura ætate potitus sui juris esset effectus, quare natale solum reliquerit, qualiterque metropolim Germaniæ Coloniam Aggripinam expetierit, sicut a diversis diversa comperimus, diversa referre censuimus. Ferunt quidam, quod studio majoris exercitii, ut illa minor assolet ætas, apud eandem urbem peregrinari voluerit; quidam, quod amore beati Annonis ejusdem sedis antistitis, qui affinitate et ³⁸⁹⁵ propinquitate sibi proximus putatur, illo advenerit; quidam, quod isdem antistes tempore suscepti honoris secum hunc advexerit; nam et ipse Suevus erat natione. Quid tamen horum verius sit, ipse melius novit qui eum præscivit et prædestinavit conformem fieri passionis filii sui; et quem prædestinavit, vocavit; et quem vocavit, justificavit et ³⁸⁹⁶, ut hodie cunctis liquet, magnificavit. Unde nulla inest dubietas cordibus nostris, quin, qualiscumque fuerit causa a patria digressionis, portenderet auspiciam beatæ passionis. Et quis diffidat huic a Domino, etsi non aperte, dictum tamen in cor missum illud: *Exi de terra et de cognatione tua, et veni in terram quam monstravero tibi, et benedicens benedicam tibi (Gen. XII, 2).* Ipsam utique terram sibi omnipotens Deus monstravit, in qua et non parum gratiæ ei dedit, sicut laus testatur quæ nunc in fine canitur. Nam prædictus præsul sanctissimus Anno — cujus laudabilia opera etsi quorundam invidorum siluerit lingua, multa tamen lapidum clamabunt ædificia ³⁸⁹⁷, quibus ædificavit et ædificata auxit episcopii ³⁸⁹⁸ sui monasteria — beatum hunc advenam ipse advena, sed exaltatus Dei dextera, benigne collegit, humane tractavit, et cum libuit et dignum judicavit, majori gradu evectum et assumptum extulit, propius stare jubens ordine proximo, honoreque presbyterii sublimatum, secundo loco post se statutum, majorem præpositum majoris domus suæ sedis, hoc est Sancti Petri, collocavit. Prima hæc cura credita est sibi, quamquam strenue et idonee in conspectu Dei et hominum administraverit, tot testes adhuc existunt, quot eum nosse potuerunt.

2 ³⁸⁹⁹. Sub eodem tempore quartus Henricus ³⁹⁰⁰, patris æquivocus, teneris sub annis, noviter patre Augusto de medio facto, strenue in sceptris agebat; quem sæpedictus pontifex sanctus Anno, veluti vir tocious prudentiæ et aulicæ nutrituræ, rogatus ab

Augusta vidua matre (553), educandum suscepit; huncque liberalibus litterarum studiis traditum, in divinis et humanis imbuebat, utque ³⁹⁰¹ regiam prolem decebat, decenter educabat. Cujus occasione magisterii aliquando et regni negotia procurabat, et ubi res exigebat, discipulo manum consilii porrigebat; quantoque illud quod scriptum est: *Ad magistrum respicit, quidquid a discipulo delinquitur*, metuebat, tanto, ne quid sinistram, quod sibi esset imputandum, rei publicæ eveniret, cavebat; recolensque illius Salomoniaci ³⁹⁰²: *Diligite justiciam qui judicatis terram (Sap. I, 1)*, recto legum moderamine frenos nobilium urbium juvabat regere, jus civile bonis reddere, reos terrere, sua quique recte dispensare. Quapropter rectos et sapientes quosque ad regimen ecclesiarum provehi suadebat, quia scriptum sciebat: *Multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum (Sap. VI, 16)*. Indè est, quod cum, ut ³⁹⁰³ sibi visum est, rei utilitas ita poposcisset et urbs Treverica suo pastore viduata esset (554), memoratum virum Cuonradum, quem quidem ad hoc aptum noverat et idoneum, censuit subrogandum. Et licet inscrutabili Divinitatis archano talis viri Dei promotio sui martyrii esset occasio, tamen nulli dubium, quin si, ut dicitur, hunc desideravit episcopatum, desideravit opus bonum; quia hoc esse moribus affectabat, quod esse debere ipsum nomen ³⁹⁰⁴ indicat. Itaque sæpedicti præsulis sui instinctu et consilio, martyr Christi, ante futurus quam episcopus, adductus in medio et dignus acclamatus, suscepit a manu regia pontificatus ³⁹⁰⁵ insignia, scilicet pastoralem ³⁹⁰⁶ baculum et sponsalem ecclesiæ anulum, interim dum sacri crismatis unctione ordinaretur sponsus ecclesiæ. Nec mora, commissus ipsius regis legatario, venerabili scilicet Spirensis urbis episcopo Eilardo ³⁹⁰⁷, sedi commissæ, id est urbi Trevericæ, dirigitur. Quæ licet sanctissimis et nusquam terrarum majoribus episcopis dudum a Deo fuerit insignita, ut non immerito secunda diceretur Roma, suis tamen peccatis exigentibus, indignam fuisse his ultimis temporibus tali pontifice credimus; quod et rei probat eventus. Nam audito ejus adventu ³⁹⁰⁸, unde infelix in hac parte in melius proficere debuit, inde in deterius male consulta ruit. Mox quippe ab initio homicida diabolus, cujus invidia mors intravit in orbem terrarum, quem imitantur qui sunt ex parte ejus, quos in ea suæ partis scivit, vesaniæ suæ ³⁹⁰⁹ furore inflammatus, ad sui imitationem, id est ad homicidium, incitavit. Et ubi urbs post Romam in toto orbe, in qua plures quam ibi olim habuerit ipse diabolus et sui cultores et suæ nequiciæ satellites? Et licet

VARIAE LECTIONES.

³⁸⁹⁴ esse 2. ³⁸⁹⁵ vel 2. ³⁸⁹⁶ deest 2. ³⁸⁹⁷ edificia q. edificavit 1. ³⁸⁹⁸ episcopatu 2. ³⁸⁹⁹ Hanc capitulum divisionem ipse instituit. ³⁹⁰⁰ henricus 2. 3. ³⁹⁰¹ ut corr. et ut 1. ³⁹⁰² solomoniaci 1. ³⁹⁰³ sibi ut 2. ³⁹⁰⁴ n. i. 2. 3. ³⁹⁰⁵ pontificatus 1. ³⁹⁰⁶ ferulam regiminis indicem 3a. ³⁹⁰⁷ Einhardo 3. ³⁹⁰⁸ auditu 2. ³⁹⁰⁹ suo 2.

NOTÆ.

(553) Hæc a vero valde discrepare, non est quod moneamus.

(554) Eberhardus archiepiscopus obiit d. 15 April. a. 1066.

quæ fuerat magistra erroris, jam sit discipula veritatis, tamen, pro ³⁹¹⁰ dolor! adhuc in ea repperit de suis membris, quæ ad perseguenda et perimenda Christi membra commovit. Similia passionis dominicæ in hujus quoque sancti viri passione videmus evenisse. Sicut enim Judæorum sacerdotes et pontifices, docti lege et prophetis, indoctum populum ad necem Salvatoris incitabant, ita et, quod dictu nefas est, quidam de clero laicum populum, quem debuerant compescere, magis ad tale flagitium studebant provocare. Nam et Theodericum ³⁹¹¹ urbis præfectum (555) convenientes, cum multis suasoriis verbis, tum ³⁹¹² diversis assertionibus verisimilibus, ad extinguendum beatum virum animabant. Hinc tumultuantes vulgarique more perstreperentes, episcopum, non electum, non recte statutum, numquam suam urbem intraturum, numquam sui dominaturum, modo sacramentis, modo contestationibus, modo maledictis ³⁹¹³ jurabant; eundem præfectum defensorem urbis et patronum, nec talia pati debere inclamantes adulatorie. Hunc aiebant perimi debere, hoc ³⁹¹⁴ sui honoris esse, id ³⁹¹⁵ sanctis loci gratum fore, non ³⁹¹⁴ hoc criminis, sed esse zelum justitiæ et rectæ defensionis; insuper inquirunt ³⁹¹⁶: *Peccatum hoc portabimus; nobis adhereat, nobis reputetur.* Quod quasi aperte dictum videtur: *Sanguis ejus super nos et super filios nostros (Matth. xxvii, 25).* Vir gloria temporali suffultus, his et hujusmodi malis adhortationibus et ineptis sponsonibus illectus, milites inquiri, arma corripit; et præcone clamante: *Quicumque non affuerit, præsidem offendit, omnis civitas concurrat* ³⁹¹⁷. Majus etiam signum, ad concitandum vulgus sonatum, quod debuit esse ad completionem divini officii, extitit ad incitationem ³⁹¹⁸ locius mali. Erat siquidem tardior hora, cum debuerant servi Dei diurna complere ³⁹¹⁹ officia secundum canonica ³⁹²⁰ instituta. Tunc hi, quibus erant in corde peccati nox et tenebræ, eadem hora cum armorum apparatu concurrunt ³⁹²¹, ascensisque equis, venienti pastori, non ut oves, sed ut lupi rapaces, ad devorandum obviam exeunt. Qui quarto ab urbe miliario habita mansione in villa quæ Bithurburch ³⁹²² (556) dicitur, cum ipso venerabili episcopo cui eum diximus commissum, nichil tale suspicatus, pernoctabat; futurum mane, ut putabatur, ut ab eodem domno regis vice urbi presentaretur et, ut est consuetudinis, a clero et ³⁹²³ populo sollempniter exciperetur. Sed frustra pietas omnipotentis Dei viduæ et destitutæ urbi pium rectorem procura-

bat; frustra ei paterna voce dicebat: *Noli timere, filia Syon, ecce rex tuus venit tibi mansuetus (Joan. xii, 15)*; cum mallet ipsa ejus sanguine pollui, quam ab eo saltem ad horam regi. Facto mane, data 15 Kalendarum Junii die (*Mai.* 18), jam sole illucescente, clientulorum turba accelerat surgere, se invicem ad eundem convocare, accurate, ut illud nobile collegium solet, ornare, equos sternere et quicquid hujusmodi est decenter parare; cum subito insperate et improviso ab hostibus se non tam circumventos quam et obsessos viderit. Quid agerent? Qui nil morte dignum in eos deliquerant, cur ab eis mori habebant? Tandem et ipsi ad arma concurrunt ³⁹²⁴; pro vita, si possit fieri, decertare disponent. Sed quomodo persequeretur unus mille, et duo fugarent decem milia? (*Deut. xxxii, 30.*) Prævaluerunt multi, ubi obstabant pauci; effractisque januis, non tamen sine utriusque partis sanguine, atrium domus introgressi, cubiculum quo uterque senior quiescebat proruperunt. Qui eorum strepitu jam ante expergefacti, post judicium, quod adesse cernebant, misericordiam Dei expectabant. Quam ipse, permittens modo ad dampnationem horum fieri quod nolebat, ideo ut credimus differēbat, quia majorem gloriam servo suo Cuonrado reservabat. Cuncta ergo quæ manibus occurrebant, equos, vasa, vestes reliquamque suppellectilem ³⁹²⁵ eorum diripientes, memoratum Spirensis episcopum non sine injuria, utpote suis rebus spoliatum, abire siverunt. **C** Beatum vero Cuonradum captum et vinctum, in misericorditer et inhumane cum cachinno ³⁹²⁶ et exprobratione ad castrum ³⁹²⁷ cui nomen Urcich ³⁹²⁸ (557) pertrahentes, custodiæ mancipaverunt; fortassis dum apud se tractarent ³⁹²⁹, quam exiciali morte eum perderent.

3 ³⁹³⁰. Sed interim hic reor supersedendum, ut cum eis, qui canino dente garriunt, hunc non canonicè electum ³⁹³¹, et quia non electum, ideo non canonicè promotum, de modo promotionis habeamus conflictum. Non ab hominibus solum et non a Deo, sed non ³⁹³² a Deo pariter et ab hominibus eligi debere, non solum affirmamus, sed et contradicentibus, non debere, frontem defensionis opponimus. Dicit in amoris ³⁹³³ cantico sponsa de sponso Christo, id est ecclesia de episcopo Christi sponsi sui vicario: *Dilectus meus electus ex milibus (Cant. v, 10)*; aperte dans intelligi, non qualemcumque facile assumi, sed a multitudine ex multitudine eligi, qui boni sit testimonii. Et in ³⁹³⁴ initio nascentis ecclesiæ Mathias

VARIAE LECTIONES.

³⁹¹⁰ proh 2. ³⁹¹¹ treuericum 2. corr. theodericum 1. ³⁹¹² cum 2. ³⁹¹³ maledictis 2. ³⁹¹⁴ h. s. et infra non hoc desunt 2. spatio vacante. ³⁹¹⁵ hoc 1. ³⁹¹⁶ inquit 2. deest 3. ubi, quod in hoc peccabitur nobis. ³⁹¹⁷ cucurrit 2. occurrit 3. ³⁹¹⁸ imitationem 1. 2. ³⁹¹⁹ implere 2. celebrare 3. ³⁹²⁰ canonica 1. ³⁹²¹ cucurrunt 2. ³⁹²² bithurburch 2. bideburch 3. ³⁹²³ et a 2. ³⁹²⁴ cucurrunt 2. ³⁹²⁵ superlectilem 2. ³⁹²⁶ chachinno 1. ³⁹²⁷ municipium super amnem Mosellam situm 3. ex 3^a. ³⁹²⁸ urcich 1. urtich 1^b. urzich 2. 3. ³⁹²⁹ tractassent 1. ³⁹³⁰ hoc cap. deest 3^a. ³⁹³¹ electum et desunt 2. ³⁹³² ita 1. 2. sed rectius deesse videtur 3. ³⁹³³ ameris 2. ³⁹³⁴ deest 2.

NOTÆ.

(555) De quo cf. Hontheim Hist., I, pag. 341. comes et procurator noster in charta Eberhardi archiepiscopi a. 1065 appellatur, ibidem pag. 407.

(556) Bittburg.

(557) Hoc castrum sæc. XIII a Wirico de Dure firmatum, ab Arnolde archiepiscopo destructum referunt Gesta Trev. (contin.) HONTN.

ad apostolatum divina electus est sorte; Stephanus ³⁹³⁵ quoque ad diaconatum apostolorum, immo sancti ³⁹³⁶ Spiritus, electione. Et quid prodest mille testimoniis paginam nostram occupare? Qui ergo hunc a sancto viro ³⁹³⁷ Annone divinitus inspirato promotum, a Deo non credunt electum, eadem mentis amentia non credant electos ³⁹³⁸ a Deo, quos a sanctis apostolis divinitus inspiratis diximus constitutos. Sed et sancti patres, sacrorum ³⁹³⁹ canonum auctores, cum viderent, habundante iniquitate et refrigescente caritate, in sancta ecclesia tales per symoniacam heresim subintrare, qualium uni clamat beatus Augustinus: *O episcopo, nisi centum* ³⁹⁴⁰ *dedisses, hodie episcopus non fuisses*, sanxerunt in ipsis sententiis canonum, ut eorum verbis utar: *Ubi- cumque inveniri possit dignus, statuatur ubicumque fuerit opus*. Hoc ex ipsis canonibus, hoc ex pontificum ³⁹⁴¹ decretis, hoc est registro beati papæ Gregorii, multis lectionibus approbamus. Multos quoque tales in cronicis regia potestate constitutos ostendemus, quorum constitutionem Deo placuisse, post patuit in eorum operatione; qualis exstitit ipse, cujus sanctitatis sonus jam in omnem terram exivit auditus, a quo patrem nostrum Cuonradum promotum supra diximus; quem si Agripina, utpote sibi antea ignotum ³⁹⁴², nescivit eligere, modo tamen digna fuisse tanto gloriatur præsule. Sed fortassis obiciunt qui illorum partis factores sunt, quia ex suis elegerunt quem dignum æstimaverunt. Sed cavendum ne eis occurrat illud propheticum: *Væ* ³⁹⁴³ *qui dicunt bonum malum, et malum bonum* (Isa. v, 20). Nam si ex Deo et cum Deo et in Deo et qui elegerunt et quem elegerunt essent, numquam sanguinem innocentem invidia et concupiscentia inflammati condempnassent. Quisquis ergo sapientiæ moribus institutus, studiis improborum haberis dissimilimus ³⁹⁴⁴, nichil est quod ammireris, si in hoc vitæ salo sancti circumflantibus agitantur procellis, quibus hoc maxime propositum est, pessimis displicere ³⁹⁴⁵, quorum quidem tametsi ³⁹⁴⁶ est numerosus exercitus, spernendus tamen est, quia ³⁹⁴⁷ nullo duce regitur, sicut de hujus sancti persecutoribus post suo in loco dicemus. Jam redeamus ad propositum, et nobilem martyris triumphum noticiæ tradamus fidelium.

4. Diebus quatuordecim athleta Christi apud memoratum castrum custodiæ fuit deditus; non quia dies mortis ejus pietatis gratia ab his esset dilatus, quorum interim crudelitatis non erat modus; sed quia nondum venerat hora qua erat vocandus, a quo est et in utero formatus. Die vero quintodecimo, cum prædicto Theoderico præsidi sacrilego et christiani

nomine prorsus indigno profanæ crudelitatis rabies aspirasset, ut jam innocentis sanguine saciari cuperet, a custodia eductum, quatuor filiis nequam, qui suæ rabiei satisfacerent, tradidit illudendum; hoc eis sub mandato interminans ³⁹⁴⁸, quia si ejus vitæ levi cruciatu auferrent, se sua gratia privandos scirent. Qui optatam ³⁹⁴⁹ sibi occasionem in eum cecidisse ³⁹⁵⁰ sæviendi suoque posse domino officio tam ³⁹⁵¹ levi placere gavis, demonico ³⁹⁵² spiritu exagitati, ad supercilium eum montis duxere propinqui; qui tantæ erat densitatis ³⁹⁵³, ut ab hoc præcipitatus ³⁹⁵⁴, ante membratim divulsus quam putaretur mortuus. In hujus ergo cacuminis vertice veste nudatum, sola interula tectum, facie velatum, ligatis manibus post tergum ³⁹⁵⁵, statuere. *En*, inquit, *experiri habemus, an ad episcopatum te elegerit Deus; quod tunc liquebit, cum incolomitate ruina hæc* ³⁹⁵⁶ *stabilierit*. Cumque cum hujusmodi derisione non timuissent reverendum virum præcipitare, divinæ pietati libuit manifestare, hunc quidem se elegerit, sed eos eo indignos esse. Nam ab alto deorsum ruens, non solum vivus, sed et toto stetit corpore illæsus; non sine ammiratione, qui velit attendere, membra collisa fuisse ³⁹⁵⁷, nisi revera Dominum constiterit manum supposuisse ³⁹⁵⁸. Visa hæc virtute, saxum pectus impiorum non est motum pietate; sed assumptum denuo: *Hoc ipsum*, inquit, *experiemur iterato*. Secundo experti, tertio eciam sum temptare ausi. Jam ter probatum, ter a Deo glorificatum, ter ab ipso servatum illæsum, parvipendit obcæcata mens perfidorum, corde impœnitenti thesaurizans iram sibi in die furoris Domini. Quisquis signa et miracula requiris, quibus hunc sanctum fuisse jure fatearis, perpende, an fuerit virtutis divinæ, molem gravis corporis ter, ut ita dicam, avolare, vel ab alto solo tenus ruere, aut certe per devexa scabrosi ³⁹⁵⁹ montis interpositis ubique scopulis deviare ³⁹⁶⁰, salva sui integritate; cum nec quid haberet indumenti, quo vel sentium aculeis posset tueri. Quod si non invidum, immo fidelm habes oculum, non inconvenienter illud Daviticum hujus in laude fateberis cantandum: *Angelis suis mandavit de te, ut* ³⁹⁶¹ *in manibus tollant te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum* (Psal. xc, 12). Simili etiam præcipicio ³⁹⁶² fratrem Domini Jacobum legimus ludibrio habitum; sed quod semel ille ³⁹⁶³, ter subiit iste, quia fortassis minoris adhuc meriti, majori habebat supplicio augmentari. Sed tanto ambo feliciores, quanto et illius dominici verbi non immemores: *Non est servus major domino suo* (Joan. xiii, 16); quem videlicet adhuc juvenem per susceptæ carnis infirmitatem

VARIÆ LECTIONES.

³⁹³⁵ stepanus 1. ³⁹³⁶ sp. s. 2. ³⁹³⁷ a. v. 2. ³⁹³⁸ a d. e. 2. 5. ³⁹³⁹ sanctorum 2. 3. ³⁹⁴⁰ solidos add. 3. ³⁹⁴¹ pontificum 1. ³⁹⁴² incognitum 1. e corr. ³⁹⁴³ ne 2. ³⁹⁴⁴ dissimilimus 2. ³⁹⁴⁵ displicere 1. ³⁹⁴⁶ tametsi 1. ³⁹⁴⁷ quoniam 2. 3. ³⁹⁴⁸ interminatus 2. 3. ³⁹⁴⁹ optatam 1. ³⁹⁵⁰ cecidisse 1. ³⁹⁵¹ pl. t. l. 1. ³⁹⁵² demoniaco 2. ³⁹⁵³ et altitudinis add. 3. ³⁹⁵⁴ precipitatus 1. ³⁹⁵⁵ postergum 1. ³⁹⁵⁶ ita 1. 2. in-columem te e ruina hæc st. 3. ³⁹⁵⁷ fuisse 1. ³⁹⁵⁸ subposuisse 2. ³⁹⁵⁹ scabrosi 1. ³⁹⁶⁰ derivare 1. ³⁹⁶¹ et in m. tollent 2. ³⁹⁶² precipio 2. ³⁹⁶³ iste 2.

diabolus altius assumptum, ortatus est ad præcipitium; quem et postmodum ejusdem diaboli membra duxere ad montis supercilium, ut præcipitarent eum. Nondum de pœna satiati carnifices crudelis tyranni: *Quia, inquit, non bene saliens substitisti³⁹⁶⁴, gladius noster dominabitur tuæ carni.* Hinc ad cumulum³⁹⁶⁵ dampnationis suæ gladiis cum appetere, sicque decollatum collegio martirum martirem sociaverunt. Ita ille ter beatus, ludibria et verbera expertus, insuper et vincula et carceres, in occisione gladii mortuus est. Cujus spiritus assumptus ab³⁹⁶⁶ angelis, cum multiplicibus triumphis vultui præsentatus est Omnipotentis; ejusque odore suavitate innovata est curia cælestis, dum hinc lilia ex stola sacerdotali candentia, hinc redolent³⁹⁶⁷ rosæ vernantes ex passionis sanguine. Corpus examine vepribus et fructibus operuere, suoque domino tale nuntiare gaudium abiire. A quo requisiti, ubinam esset episcopus, illi inquit: *Pontificalem³⁹⁶⁸ mitram inposuimus, sed Treverim ultra non venturus, nec pontificalem³⁹⁶⁹ kathedram est recturus.* Tali derogatione sancto viro insultantes, forsitan ignorabant, quod sit futura dies, in qua præ angustia spiritus gementes, dicent inter se pœnitentiam agentes: *Hic est quem aliquando habuimus in derisum et in similitudinem improprietatis; nos insensatam vitam ejus æstimabamus insaniam et finem illius sine honore. Quomodo ergo computatus est inter filios Dei, et inter sanctos sors illius est?* Quia ejusdem tyranni timore membra Christi hostiæ nemo audebat ter-
ræ³⁹⁷⁰ mandare, diebus fere 40 inhumata jacuere, instar beati Stephani prothomartiris, avibus cæli et bestiis agri exposita; sed Dei providentia a nullo horum fuere contacta. Inde ea proximæ villæ, hoc est Lonset³⁹⁷¹ (558), convicanei, pietate moti, tandem clam elevavere, et apud eandem villam 8 Idus Julii ante fores ecclesiæ honore quo potuerunt sepeliere. Passus est itaque anno millesimo sexagesimo sexto incarnationis Dominicæ, quarta indictione, data prima Kalendarum Junii³⁹⁷² die. Paulo antequam pateretur cælitus missa cometes³⁹⁷³ in occidentali parte multis noctibus apparuisse³⁹⁷⁴ visa est (559), divinæ nimirum ultionis index. Nam vox ejus innocentis sanguinis, a Deo vindictam postulantem, tantum clamorem intulit cælis, ut adhuc de manu locius orbis ultionem videatur expetere ira superni judicis. Siquidem nec differendo responsum est ei: *Modicum tempus sustine; sed statim eodem*

A anno eodemque tempore sancta ecclesia³⁹⁷⁵ tanto³⁹⁷⁶ dissensionum et perturbationum cœpit agitari turbine, ut diutina bellorum per civile bellum fluctuatione, quid sit pax, videatur ignorare. Statim³⁹⁷⁷ enim secundum illud prophetiæ³⁹⁷⁸ iudicium. *A sanctuario meo incipite (Ezech. ix, 6),* vita decessit sedis apostolicæ venerabilis pontifex Alexander; cui succedens Hildebrandus pestifer in diebus officii sui calicem iræ Dei universo propinavit orbi, cujus amarissimo sapore adhuc et in posterum dentes filiorum obstupescere habent³⁹⁷⁹, nisi tribuat miserendi tempus, cujus³⁹⁸⁰ populus et oves pascuæ (*Psal. xcix, 5*) sumus, quem confitemur Deum et Dominum, quem laudamus in secula seculorum. Amen.

B 5. Juxta quod scriptum est: *Justus qua morte præoccupatus³⁹⁸¹ fuerit, in refrigerio erit, quia gratia et misericordia Dei³⁹⁸² est in sancto³⁹⁸³ ejus et respectus in electo³⁹⁸⁴ illius (Sap. iv, 7),* beneplacitum fuit Deo memoriam martiris et sacerdotis sui honestiori decorare sepulchro, et Theologiense cœnobium tali augere patrono; qui videlicet uno ex latere Mauricio astaret et ex alio pauperulæ congregationi manum conferret. Et quia, qui recipit justum in nomine justis, mercedem justis accipiet (*Matth. x, 41*), hujus æternæ mercedis non erit expers Deodericus venerabilis antistes³⁹⁸⁵, cujus pio favente studio utraque provenit exhibitio martiris, scilicet et de loco viliori elevatio et ad decentiorem translatio. Unde mirabilis Deus in sanctis suis, qui fideli suo Cuonrado³⁹⁸⁶ a duobus, unius nominis, sed diversæ qualitatis, diversa exhiberi tribuit dona honoris, a Deoderico³⁹⁸⁷ crudeli³⁹⁸⁷ tyranno coronam martirii, ab ejus æquivoco præsule dignissime honesti quietem sepulchri. Sed quia ipse retributor bonorum et ultor malorum diversa utrisque inferet stipendia meritorum, jam post passionis textum martiris ad nos scribamus adventum.

Idem honestissimus sanctæ Viridunensis ecclesiæ præsul Deodericus cum eodem anno apud Novallis³⁹⁸⁸ suæ ditionis castrum curas agens, die³⁹⁸⁹ quadam sollempnia celebraret missarum, tempore sacrificii³⁹⁹⁰, recordatione martiris animæ tanto lacrimarum perfusus est imbre, ut eum subito in contemplatione raptum nemo ambigeret circumstantium. Cumque, finitis eisdem sollempniis, subucula (560) compuncti sacerdotis loco pectorali non parvis maderet distillata guttis, cunctis mirantibus nec veritatem rei sciscitari audentibus, ipse domnus³⁹⁹¹, cui

VARIÆ LECTIONES.

³⁹⁶⁴ substitisti 2. ³⁹⁶⁵ tumulum 2. 3. ³⁹⁶⁶ ab ang. ass. 1. h. ³⁹⁶⁷ redolent 2. ³⁹⁶⁸ m. pontificalem 1. ³⁹⁶⁹ pontificalem 1. ³⁹⁷⁰ deest 1. ³⁹⁷¹ ita 1^b. 2. lonset 1. lonseti 3. ³⁹⁷² III N II. 2. ³⁹⁷³ cometes 1. ³⁹⁷⁴ aparuisse 1. ³⁹⁷⁵ et maxime metropolis Treverica add. 5. ³⁹⁷⁶ tanta 1. ³⁹⁷⁷ Statim — habent desunt 3. ³⁹⁷⁸ prophete 2. ³⁹⁷⁹ h. ob. 2. ³⁹⁸⁰ Cujus sumus p. et o. p. quem 2. ³⁹⁸¹ preoccupatus 1. ³⁹⁸² superscr. 1. deest 3. ³⁹⁸³ sanctos 1? 3. ³⁹⁸⁴ electos 3. ³⁹⁸⁵ theodericus a. ven. 2. ³⁹⁸⁶ cuonrado 1. hoc loco. ³⁹⁸⁷ deo clerico 2. ³⁹⁸⁷ t. cr. 1. ³⁹⁸⁸ novrillis 1. novellis 3. navelis 3^a. s. d. desunt 1. ³⁹⁸⁹ in festo S. Apollinaris s. 3. ³⁹⁹⁰ 3. hoc loco addit: repente spiritus beati, de quo diximus, quasi avis circumvolitantis per altaris circulum, turbatur visione. Qui infra actionem defunctorum deductus ad memoriam hujus, cujus audierat cædem. ³⁹⁹¹ doanus 1. dompnus 2.

NOTÆ.

(558) Lonset ex altera parte Mœsellæ. HONTU.
(559) Cf. Lambertum et Bernoldum h. a.

(560) Videtur intelligere casulam, phrasi satis incongrua. HENSCHEN.

adhuc inerat lacrimosus vultus, non tam fatu linguæ quam ipse cœpit opere clamare³⁹⁹², illud divinitus reductum ante oculos mentis suæ: *Quia justus perit, et nemo percipit corde, cum sit memoria ejus in pace (Isai. LVII, 1)*. Mox enim convocata domesticorum et clientulorum multitudine, hos sacramentis, illos precatoriis astringebat verbis, ut quis eorum recens occisum ostenderet, locum projecti cadaveris designaret, sua gratia, suo deinceps beneficio non careret. Putasne lætus exstitit, qui hac in re sui senioris votis satisfacere valuit, cum cunctis luce clarius patesceret, id mandati, dum sacramenta offerret³⁹⁹³, a Deo, qui ea acceptaverat, accepisse, ex cujus præsentia illa gratiosa lacrimarum inundatio profluxisset? Nec mora, quibus nota erat res propius accedentes, plus nitebantur fideles³⁹⁹⁴ apparere, qui veriora episcopo anticipassent narrare. *Domine*³⁹⁹⁵, inquit, *hæc et hæc passus, tali in vico habetur humatus*³⁹⁹⁶. De his ergo certificatus, tractabat apud se vir pius, qualiter occultum thesaurum suæ inferret ecclesiæ, ubi locus orationis martiri pateret quandoque. Sed quia difficultas longe remotæ regionis effectum denegabat suis desideriis,olvebat rursus animo conari saltim alicubi transferre, ubi sub sua esset ditio³⁹⁹⁷ et congruo sibi quiesceret honore. Tandem salubri reperto consilio, ad Theologiæ cœnobium, quia sui juris propius nullum, disposuit advehendum; ubi nobilium colitur memoria martyrum, Mauricii videlicet ejusque sociorum. Missaque legatione³⁹⁹⁸ Abboni ejusdem monasterii patri, hoc ipsum studuit intimare, celeriterque in vico Lencscet, quo sanctum tumultum audierat, sibi cum his quæ exequiis conveniunt obviare³⁹⁹⁹ mandat. Qui parere promptus, deam cælestem suscipere gavisus, adhibitis secum de fratribus cum hujusmodi apparatu, constituta die constitutum properavit ad

A locum. At venerabilis episcopus dubius quos eventus inventionis haberet exitus, cum militari manu advenerat; sed non facile ab incolis quæsitâ obtineræ valebat, quia sæpedicti tyranni metu nec hunc se scire nec tumultum⁴⁰⁰⁰ apud se fateri audebant⁴⁰⁰¹. Sed quaqua versum⁴⁰⁰² esset, optatis tamen, Deo volente et aliquo⁴⁰⁰³ prodente, potitus est; elevatamque de absconso lucernam attulit super candelabrum hujus ecclesiæ, ubi nunc intrantibus domus Domini claro refulget lumine.

6. Impediente⁴⁰⁰⁴ nostri sensus tenuitate⁴⁰⁰⁵, minus valemus proferre, quam decore et sollempni missarum officio pontifex nobilis exsequias dexuo viri celebraverit nobilis; sed inibi est videre, si quid deest vicio linguæ. Hoc memoriale sui nominis fecit B idem pontifex in diebus suis, quod in memoria⁴⁰⁰⁶ ante Deum manet in æternum.

7. Octavo Kalendas Augusti auctum⁴⁰⁰⁷ est hoc domicilium cælibe tali; qui cujus meriti sit in cælis, ejus caro mortua testatur in terris. Nam ad ipsius tumultum cum adveniunt ægri, sanitate recepta compotes redeunt sui voti. Unde ab ymnidicis angelorum choris gloria laus et honor sit nomini Omnipotentis, qui beatum hunc assiduis coruscare⁴⁰⁰⁸ facit virtutibus⁴⁰⁰⁹ et miraculis. De quibus ad utilitatem fidelium pauca referemus⁴⁰¹⁰, sed plurimâ omittimus, quæ priorum nostrorum desidia silentio præterita, nobis manent incognita, sed Deo sunt nota. Hæc sunt ergo, quæ vidimus⁴⁰¹¹ vel diligentius investigare potuimus.

C Curvati duarum mulierum digiti ejus nominis invocatione sunt erecti. Duo denique claudi in anniversario sepulturæ suæ ad sepulchrum ejus sunt erecti. — Materia ejus sepulchri quadam die funditus est mota, eademque hora candela cælitus apparuit accensa (561). — Mulier quoque cæca et para-

VARIÆ LECTIONES.

³⁹⁹² præfati spiritu visione *add.* 3. ³⁹⁹³ in illa Spiritus visione *add.* 3. ³⁹⁹⁴ nitebatur fidelis (f. n. 3.)—anticipasset 2. 3. ³⁹⁹⁵ Domine domine 1. ³⁹⁹⁶ Vicum quidem et viam qua aditur scimus, locum vero sepulturæ penitus ignoramus. At qui curam ipsius, spiritus sui admonitione, avis, ut dicis, specie, tibi intimavit, non dubium, quin et exuvias corporis quocumque indicio revelabit *add.* 3. *uncis inclusa.* ³⁹⁹⁷ devotione 1b. ³⁹⁹⁸ legatione abdoni 1. ³⁹⁹⁹ obviari 2. 3. ⁴⁰⁰⁰ a se 1. 1. ⁴⁰⁰¹ Sed qui sanioris apud eos erant consilii, comperta ejusdem martyris sanctitate, quam per duodecim, quibus apud eos detinebatur, dies multis signis et prodigiis fuerant experti, quibus tam fuerant ingrati quam et laude Dei indocti; quia ut asportaretur non acquiescebant, armis rusticum illud vulgus illata vi deterrebat *add.* 3. ⁴⁰⁰² ibat, nemo indicabat ubinam *add.* 3. ⁴⁰⁰³ a. vim passo 3. ⁴⁰⁰⁴ 3. *ita pergit*: Tunc vestitum fuit sacrum corpus veste sacerdotali — officio enim presbyteratus eum functum, quod nos superiori textu retulimus, asserebant, — compositisque ordinatim membris et missarum solemnibus completis, sanctum funus illud cum canora processione deduxerunt ad locum sepulchri, et cum congruenti obsequio sarcophago imposuerunt. Quomodo autem illud ipse dominus episcopus pretiosi epitaphio a se edito exarati lapidis ornaverit operculo operosique operis metallo, nulla nostri styli facultas suppetit revolvere. Scilicet ibidem est videre, si quid deest imperitiori linguæ. Hoc memoriale *etc.* ⁴⁰⁰⁵ tenuite 1. 2. ⁴⁰⁰⁶ memoriam 1. ⁴⁰⁰⁷ actum 2. ⁴⁰⁰⁸ coruscare 2. ⁴⁰⁰⁹ v. et desunt 2. 3. ⁴⁰¹⁰ referimus 2. ⁴⁰¹¹ quæ per eum operatus est Dominus, nobis partim videntibus, et partim seniorum relatione didicimus 3. *qui ita pergit*: Cum vas illud, quod vulgo tonnus nominatur, in quo videlicet sacrum fuerat corpus allatum, decreto pontificis ipsius ingesto esset igne cremandum, ne quid forte cruoris *etc. etc.* (cf. *infra* n. 37). *Cetera quoque miracula interpolationibus auxit et alio ordine disposuit* 3. (ex 3^a). *Nos ex* 2. *edimus, quocum* 1. *convenit.*

NOTÆ.

(561) Hæc fusius in cod. 3 loco supra allato narrantur; sed alium eumque recentiorem scriptorem hæc arguunt verba: *Hoc unum fidei relatione a fratribus ejusdem monasterii accepimus, et ab oppidanis illis prædicatur, quia in lucis crepusculo solatenus reperiebantur. Quos cum nullus ad ullos usus suos auderet contingere, communi consilio ad testi-*

monium tanti miraculi appensi ante fores sunt ecclesiæ; ubi tamdiu pependere, quoadusque frustatim ab infirmantibus, quos hujus miraculi fama acciverat, ob medelæ remedium asportati, in variis eorum usibus consumpti, utilius ad honorem et gloriam Dei quam flammis defecerunt usti.

litica sanitati est reddita. Quidam etiam puer a calculi liberatus est molestia.

Dicendum hic, cujus fuerit pietatis, cum quidam Folcardo militi, qui unus fuit ex hostibus suis, reddiderit bona pro malis. Qui videlicet cum divina ultione multo langueret tempore, tandem rediens ad se, et in sanctum Dei se clamans et confitens peccasse, juxta cordis veram pœnitentiam ejus meruit indulgentiam. Qui ut convaluit, non ingratus collati beneficii, vota veniens solvit, gratias egit, et nunc usque singulis annis census suæ liberationis solvere non desinit. In eo tamen signum insanabilis apparet infirmitatis, ut quamdiu vivat peccatum in servo Dei commissum luat. Eundem denique ab hostibus captum et compedibus vinctum ejus nominis invocatione constat liberatum.

Mulier contracta in sollemnitate apostolorum Petri et Pauli ad ejus sepulchrum sospitati est reddita, puto quasi pro quadam recompensatione diem natalitium eorum tali honorans miraculi decore, quorum in Agripina dum filius fuerat ipse et vicarius fieri debuerat in Treverica urbe.

Filia cujusdam noti Reginfridi utroque orbata lumine, sed et ancilla cujusdam similiter noti militis languore detenta, mulier nichilominus alia, cujus fuerat remota a suo loco maxilla, pariter consecutæ sunt ad ejus sepulchrum sanitatis optata gaudia, illa lumen oculorum, istæ incolomitatem membrorum.

Tria in uno homine sua ostendit beneficia; qui cum esset a demone obsessus et careret officio linguæ et auditus, ad tumultum ejus hæc utraque est adeptus et ab hoste maligno liberatus. — Rustici sex, quorum pariter pedes culpa insolentiae cippo stricti erant ab exactore, sancti nominis ejus invocatione, nullo manum apponente, solvi meruere. — Puer deinde lunaticus et alius cujusdam militis Wigerici puer domesticus, cujus jam per annum panem fastidiebat stomachus, pari voto advenere, sui que recuperatione pariter sancti virtutem persensere. — Sed et ex familia beati Willebrordi adveniens cæcus, sui illuminatione similia est expertus; cui licet facile isdem beatus confessor hoc ipsum valuerit conferre, tamen in hoc martiris non invidit gloriæ.

Non exspectet quisquam a me tam multa audire quæ ad indicium sanctitatis suæ divina gratia voluit declarare, quia, ut superius me meminisse dixisse, superiorum nostrorum desidia multa manent oblitte-rata, plura etiam nos omittimus ex industria, partim multorum invidiæ, partim incredulorum condescendentes miseriæ, qui nec scriptis nec verbis præbent assensum, nisi viderint oculo ad oculum. Credant

A saltem ex suis uni, id est Folcardo comiti, cujus in præsentia cæcus alius amissa recepit lumina.

8. Det certe frontem qui vult in parietem, quia non reticebimus de ejus persecutore Theoderico, quæ sunt nota universo orbi. Hic ⁴⁰¹² denique auditis tot miraculorum præconiis, nequaquam fidem accommodans asserentium verbis, incredulo corde, an hæc vera essent, temeravit experiri per se. Qui dum adveniens non sine fastu superbiæ valvas appropia-ret basilicæ, qua sacra pullulant pignera martirizati a se, non sine sui persensit verecundia ⁴⁰¹³, quanta intro haberetur virtus divina. Nam repente invisibili obstaculo sacras ingredi ædes prohibebatur immeritus homo, cui ⁴⁰¹⁴ nec martiris tumultum videre, nec sui oratorii limina concedebatur attingere. Cum ^B que iteratis conatibus ingredi niteretur sæpius, huic-que ex adverso resisteret eadem virtus, tandem quæ experiri advenerat cum nimia confusione abiit expertus. Quem dum, ut suæ consuleret saluti, hortarentur fideles et propinqui, sancto scilicet satisfaciendo et aliquid prædiorum pro elemosina suæ pauperi ecclesiæ conferendo, surda aure floccipendit vir vanus audire, cui imminebat respectus iræ supernæ. Non post multum temporis (562), nescio quo spiritu, tendens Iherosolimis, naufragium passus, motus incurrit maris; et ad ima descendens profundi, inrevocabili fato ⁴⁰¹⁵, Deo judice, solvit pœnam sui sceleris. De quatuor his, qui eo jubente eum peremere, potius quam loqui maluimus silere. Hoc tantum sufficiat dicere, diversis pœnis et evidentibus malis ab hac substractos luce (563).

9. Sibi famulantes tardius his aliquando correxit signorum increpationibus beatus pater Conradus. Semel natalis Domini die, cum ex custodum negligentia coram se posita non arderet candela, repente divinitus est accensa. Simili modo, ut superius diximus, cum vice altera eadem culpa inibi deesset lucerna, subito fabrica totius sepulchri mota, eadem virtute cereus, qui forte aderat, luce enituit clara. Non dissimile et illud exstitit, quod non coram se firmius hærens cereus, dum super sarcofagum velamine opertum corruit, diutius ardendo jacens et jacendo ardens, ipsum velamen inustum servavit.

Jam avidis auditoribus modum de his imponat stidulus, quia, ut ait beatus Gregorius, signa infidelibus monstranda sunt, non fidelibus; quibus ad salutem sufficere posset, etiam si minus dicta essent. Si fides non desit petentium, numquam ⁴⁰¹⁶ deest ejus suffragium; quia quod sibi adhuc carnis infirmitate circumdatus fieri noluit, utique aliis facere non refugit. Cujus assidua interventio nos commendet omnipotenti Deo deorum; cui sit laus in secula seculorum; amen ⁴⁰¹⁷.

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰¹² Hoc 2. ⁴⁰¹³ verecundia 2. ⁴⁰¹⁴ sui 2. ⁴⁰¹⁵ satis 2. ⁴⁰¹⁶ nonquam 2. ⁴⁰¹⁷ In cod. A. 1. 1. (alia manu) et 1^b hæc . addita sunt : Kal. Junii passio sancti Cunonis episcop et martyris. 8 Idus Julii . inventio corporis s. Cun. episc. et m. ad rupem ubi decollatus est. 8 Kal. Aug. translatio corporis s. Cunonis episcopi et martyris in basilica(m) beati Mauricii et s. ejus.

NOTÆ.

(562) a. 1073; v. Bernoldum Constant. h. a. Minus recte Sigebertus a. 1068 indicare videtur.

(563) Cf. Bernoldum a. 1066.

EPITAPHIUM (564).

Dux gregis et portus et flos feliciter ortus,
 Post incrementum fructus subit hoc monumentum,
 Hoc transplantatus claustris flos prememoratus.
 Trevir erat natus, Sigebergensis (565) monachatu;
 Attulit huc secum venerabile fratribus equum,

A Doctrinam, mores, virtutum quosque colores.
 Quem quia servorum fraus conspirata malcrum
 Insontem stravit, gladius Christo sociavit :
 Ergo quod obtabas martyr modo, qui prius abbas,
 In monacho Christi testis, Chounrade, fuisti.

EX HISTORIA MARTYRUM TREVERENSIIUM.

Anno 1072 tabula de martyribus a Rictiovaro cæsis Treveri sepultis inventa, tum sanctorum illorum passionem tum inventionis ordinem tum miracula quædam ibidem facta clericus Treverensis narravit, prologo præmisso, quo nihil de se ipso vel de operis consilio tradidit. Sed pleraque ipsum vidisse ex tota narratione abunde patet, neque diu post scripsisse putandus est, quippe qui miraculorum narrationem non ultra a. 1072 prosequatur. Eidem et vitam Felicis deberi, supra monui; sed etiam hæc auctoris nomen silet. *Historia martyrum ap. Hontheim Prodr. I, p. 109 ex cod. Treverensi, postea collato cod. S. Maximini Act. SS. Octob. II, p. 575 edita est. Codicem Sammathicum Hillarius vidit (p. 27, 67), alios procul dubio bibliotheca continet Treverensis. Hæc vero fragmenta ex Hontheimiana editione repeto.*

1. . . . Illud vero qualicumque scribendi modulo posteritati transmittere debemus necessario, quali divinæ prædestinationis ordinatione hæc sanctorum lætificati simus manifestatione.

2. Erant nempe in illa sancti Paulini canonicorum congregatione fratres aliqui sanctæ religionis studio venerabiliter accensi. Hi ergo, dum inter alia pietatis opera sacræ Scripturæ legendi paginam operam non minimam præberent, solebant frequentius corporis et mentis aspectibus illa repræsentare, quæ videbantur ad honorem ecclesiæ Trevericæ, matris scilicet suæ, spectare; illius forsitan, quin immo revera, non immemores præcepti quod ait : *Honora patrem tuum et matrem (Deut. v, 16)* et aliorum ad hunc modum justam conversationem suadentium. Inter multimoda itaque loci hujus præconia passio sanctorum martyrum Gentiani et Victorici frequentius eis occurrebat. Quæ quotiens auribus eorum corporeis innumerabilem christianorum stragem in urbe Treverica a Rictiovaro factam insonuit, totiens cor eorum mœrore simul et gaudio contremuit; mœrore quidem propter ignoratum tantum tamque preciosum sanctorum corporum thesaurum; gaudio autem propter rerum veritatem, quam per tantam Scripturæ sacræ didicerant auctoritatem. Referebat enim istorum passio sanctorum, quod ingresso Trevirum Rictiovaro, tanta ab eo sit facta ibi sanctorum sanguinis effusio, ut rivi cruoris aquæ, juxta quam occisi sunt, permixti et in Musellam deducti, eam in suum colorem converterent; ut, naturali claritate remota, peregrino magis quam proprio colore ruberet. Ubi et sequitur : *Inhumatis etiam tum sanctorum corporibus unda præbebat tumulum, quo, redintegrata compage membrorum, futuro ea representaret judicio.* — In hac ergo positi mentis anxietate, indietis sibi aliquando bi.uanis, aliquando triduanis jejuniorum disciplinis, a divina postulabant pietate, ut aliquod tam sancti depositi indicium eis monstrare dignare-

tur, per quod benedictum nomen ejus a sæculo in sæculum benediceretur ac laudaretur. Ut ergo promissio Dei inmota permaneret, quæ dicit : *Ubi duo aut tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum (Matth. xviii, 20)* — tres quippe intentionis hujus fratres — fuerunt — auxilium Dei sibi ad hanc intentionem præberi, cito senserunt. Prius enim quam triduanum jejunium tertia vice complevisset, misit eis Deus in adiutorium quendam sæctæ conversationis laicum nomine Folbertum, privatum eundem visu oculorum, quem unus ex tribus præfatis fratribus, Cuono videlicet, custos monasterii sancti Paulini, studio sanctæ hospitalitatis in domum suam recipiens, sufficienti ac placita illi officiositate sustentabat. Hujus autem cibus vespertinus erat panis perparvus medietatem palmæ non vincens in latitudine, duas partes farinæ, tertiam partem habens ex cinere, cum aliquo genere herbarum aut crudarum aut non bene coctarum et insalsarum, cum haustu etiam aquæ minimæ mensuræ, certe neque modulum suum excessuræ. Tali vero adiutorii divini consolatione non modicum lætificati, et ad speranda potiora Dei munera nimirum animati, huic fratri consilium, quod de hac re conceperant, manifestabant, ejusque devotionis impensius studium sibi ad hanc rem suppeditari postulabant. At ille, ut erat paratus ad omnia virium suarum supplementa omnibus præbenda, juxta illud videlicet doctoris gentium exemplum, quando dixit, se omnibus omnia factum fuisse, solitum jejunandi modum hac de causa adeo intendebat, quod per continuum tunc triduum nullum penitus corporis alimentum suscipiebat; sed interdum omnibus urbis hujus monasteriis, nudis, ut solitus erat incedere, pedibus perlustrans, noctes eorandem dierum in monasterio sæpediti patris Paulini pervigil in oratione ducebat. Unde factum est, ut in tertia nocte post primum, sicut ipse nobis referebat, galli cantum, dum facie lacrimis ubertim

NOTÆ.

(564) Legitur in cod. Vindob. N. 791 (Lunælac. N. 8.), s. xii fol. 115.

(565) Alia manu in marg. : *Sigenbergensis quod situm est ab Nerdeliga tria miliaria.*